

UOT 37.0

Ramiz Cəlal oğlu Əliyev

pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin Təhsil menecementi kafedrasının dosenti

<https://orcid.org/0009-0000-2707-1018>

ÜMUMMİLLİ LİDER HEYDƏR ƏLİYEVİN İRSİ VƏ GƏNCLƏRİN MƏNƏVİ TƏRBİYƏSİ

Рамиз Джалал оглы Алиев

доктор философии по педагогике

доцент кафедры управления образованием

Азербайджанского Государственного Педагогического Университета

НАСЛЕДИЕ ОБЩЕНАЦИОНАЛЬНОГО ЛИДЕРА ГЕЙДАРА АЛИЕВА И НРАВСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ МОЛОДЕЖИ

Ramiz Jalal Aliyev

doctor of philosophy in pedagogy, associate professor of

department of Education management at

Azerbaijan State Pedagogical University

THE LEGACY OF NATIONAL LEADER HEYDAR ALIYEV AND MORAL UPBRINGING OF YOUNG PEOPLE

Xülasə. Məqalədə deyilir ki, ümummilli lider Heydər Əliyevin zəngin yaradıcılıq irsi, şəxsi nümunəsi, dövlətçilik fəaliyyəti və siyasi görüşləri gənc nəslin təhsil-tərbiyə işinin səmərəli təşkili üçün ən dəyərli mənəbərdir. Səbəb odur ki, Azərbaycan Respublikası gənclərinin vətəndaşlıq dərsləri, şəxsiyyət tamlığı nümunəsi olan bu irsin hərtərəfli öyrənilməsi nəticəsində müstəqil və yaradıcı düşüncə tərzinə sahib olan ölkə vətəndaşlarının milli müstəqillik uğrunda cəsarətli mübarizəsinin şahidi olmaq və onun nailiyyətlərini görmək olar. Ulu Öndər Heydər Əliyevin irsində böyüyən nəslin fiziki, mənəvi, ruhi və əqli tərbiyə məsələləri, o cümlədən milli vətənpərvərlik, sədaqətlik, dini tərbiyə məsələləri də məqalədə geniş yer tutur və əhəmiyyətliyi ilə diqqəti cəlb edir.

Açar sözlər: *millət, təhsil, inkişaf, Heydər Əliyev siyasəti, böyük öndər, dahi, dəyərli şəxsiyyət, müasir, xilaskar, mənəvi*

Резюме. В статье отмечается, что богатое творческое наследие общенационального лидера Гейдара Алиева, личный пример, государственная деятельность и политические встречи являются ценнейшим источником для эффективной организации воспитания и обучения подрастающего поколения. Причина в том, что в результате всестороннего изучения этого наследия, являющегося образцом уроков гражданственности и цельности личности молодежи Азербайджанской Республики, можно стать свидетелем мужественной борьбы за национальную независимость и увидеть ее достижения гражданами страны, обладающими независимым и творческим образом мышления. В статье важное место занимают вопросы физического, духовного, умственного и нравственного воспитания подрастающего поколения в наследии великого лидера Гейдара Алиева, в том числе вопросы национального патриотизма, верности, религиозного воспитания.

Ключевые слова: *нация, образование, развитие, политика Гейдара Алиева, великий лидер, гений, ценная личность, современный, спаситель, нравственный*

Summary. The article says that national leader Heydar Aliyev's rich creative heritage, personal example, statesmanship and political meetings are the most valuable source for the effective organization of education and training of the young generation. The reason is that as a result of the comprehensive study of

this heritage, which is an example of citizenship lessons and completeness of identity of the youth of the Republic of Azerbaijan, one can witness the brave struggle for national independence and see its achievements by the citizens of the country who have an independent and creative way of thinking. The issues of physical, spiritual, mental and mental education of the generation growing up in the legacy of the Great Leader Heydar Aliyev, including issues of national patriotism, loyalty, and religious education, occupy a large place in the article and attract attention with their importance.

Key words: nation, education, development, Heydar Aliyev's policy, great leader, genius, valuable, personality, modern, savior, moral

Ümummilli lider Heydər Əliyevin zəngin yaradıcılıq irsi, şəxsi nümunəsi, dövlətçilik fəaliyyəti və siyasi görüşləri gənc nəslin təhsil-tərbiyəsi işinin səmərəli təşkili üçün ən dəyərli mənbədir. Şübhəsiz ki, Azərbaycan Respublikası gənclərin vətəndaşlıq dərsləri, şəxsiyyət tamlığı nümunəsi olan bu irsin hərtərəfli öyrənilməsi nəticəsində müstəqil və yaradıcı düşüncə tərzinə sahib olan Azərbaycan vətəndaşlarının milli müstəqillik uğrunda cəsarətli mübarizəsinin şahidi olmaq və onun nailiyyətlərini görmək olar.

Respublikamızın milli tərbiyə konsepsiyası Heydər Əliyev ideyalarından mənəvi güc almış və yaranmışdır. Ümummilli Liderin baxışları, nitqləri və məruzələrində irəli sürülən tərbiyəvi cəhətdən qiymətli fikirlər tərbiyə işinin həm məzmununu, həm də praktik fəaliyyətdə həyata keçirilmə yollarını əsaslandırır; gənclərin milli-mənəvi tərbiyə işinin elmi-nəzəri məsələlərini aşkara çıxarır.

Ümummilli Lider Respublikamızın gənclərinin müstəqil dövlət sahibi, öz taleyinin sahibi olmaq hissini, yaşayaraq sahiblik, sahibkarlıq bacarıqlarına yiyələnməsini irəli sürür. Sahibi olduğu torpağın yeraltı, yerüstü sərvətlərinin, Vətən deyilən müqəddəs varlığın insanlıqda uca tutulan şərəfin, namus və qeyrətin daşıyıcısı olan və bu sahibkarlığı mənəviyyatına hopduran insanın şəxsiyyətli, azadlıqsevər, cəsarətli, mərd olacağına şübhə yoxdur. Respublikamızın bu günü və sabahı belə insanların yetişdirilməsini tələb edir. Bu baxımdan “hər bir Azərbaycan gənci öz həyat yolunu müstəqil Azərbaycan Respublikasının yaşamasına və əbədi olmasına həsr etməkdən ibarət olmaqdır. Ümumilikdə, milli tərbiyə işinin məzmunu, ilk növbədə, gənclərin dövlətçilik, müstəqillik, azadlıqsevərlik, onların qorunması uğrunda mübarizlik ruhunda tərbiyəsindən ibarət olmalıdır. Öhdəsinə düşən borcun dərk edilməsi və bunun üçün məsuliyyət hissi daşımaq artıq bir şəxsiyyət olaraq onun yetkinlik əlamətidir. Bu proses isə birdən-

birə mexaniki olaraq yaranmır. Erkən yaşlardan başlayaraq tərbiyə işi pedaqoji metodik və psixoloji əsaslarla elə düzgün qurulmalıdır ki, hər bir böyüyən uşaqda yetkinləşmə getsin. Əgər tərbiyəvi işin məqsədi aydın müəyyənləşdirilsə, ona nail olmaq yolları düzgün tapılırsa, heç şübhəsiz, nəzərdə tutulan nəticəni almaq olar. Amma tərbiyəçinin özünün də borc və məsuliyyət hissini nümunə olacaq səviyyədə daşması tələb olunur. Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin, Azərbaycan xalqının azadlığının daimi qorunmasına cəhd hissini formalaşdırılması, Heydər Əliyev təhlilinə görə bir neçə komponenti özündə əks etdirir. Birinci komponent Azərbaycan qanunlarının aliliyini təmin etmək, insanların hüquqlarını, azadlıqlarını qorumaq istəyidir. Hər bir gənc bu istəyi yerinə yetirmək üçün hazırlaşdırılmalı və onun daşıyıcısı olmağı bacarmalıdır. Məhz bu amilin düzgün həlli üçün hüquq tərbiyəsi daha da genişləndirilməli, onlara Azərbaycan Respublikasının qanunları mahiyyətə dəqiq öyrədilməlidir. İkinci komponent Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü təmin etmək, qoruyub saxlamaqdır. Üçüncü komponent Azərbaycanın müstəqilliyini təmin edən ordusunun varlığıdır. Dördüncü komponent Azərbaycanda yüksək təhsil sistemi, ümumtəhsil sisteminin mövcudluğudur. Beşinci komponent gənclərin yüksək mənəviyyat ruhunda tərbiyələndirilməsidir. Bu cəhətdən:

a) ümumbəşəri dəyərlər, Azərbaycan xalqının milli-mənəvi dəyərləri hər bir gənc tərəfindən mənimsənilməlidir;

b) gənclərimiz milli ruhda tərbiyə olunmalıdır, milli-mənəvi dəyərlərimiz əsasında tərbiyələnməlidir; gənclərimiz tariximizi, dilimizi, milli ənənələrimizi, milli dəyərlərimizi yaxşı bilməlidir.

Ümummilli Liderimiz daim qətiyyətlə bildirirdi ki, mənəviyyat olmayan yerdə heç bir şey ola bilməz... Bu gün mənəvi tərbiyə bəlkə də keçmiş illərdən daha çox vacibdir.

Heydər Əliyev irsində vətən sevgisi, xalq, millət sevgisi, dil sevgisi, din sevgisi, milli ənənələrə bağlılıq xüsusi yer tutur. Dahi şəxsiyyət bunları insan üçün mənəvi əsas kimi təqdim edir və mənəvi keyfiyyətlərə sahib olmayanların müstəqil Azərbaycanın inkişafında lazımı qədər iştirak edə bilməyəcəyi qənaətindədir. Məhz buradan da milli tərbiyə işinin məzmununda vətənə, millətə, dilə, dinə, ənənəyə və s. məhəbbət hissini formalaşdırılmasının əhəmiyyətli yer tutması və bunun formal deyil, real olaraq həyata keçirilməsinin vacibliyi səciyyələnir.

Heydər Əliyev irsində sədaqətlik – insanın insana, insanın vətəninə, xalqına, dövlətinə sədaqət hissi xüsusi yer tutur. Yeniyetmə və gənclərin sədaqət hissini yiyələnməsinin əxlaqi borcun yerinə yetirilməsində mühüm rol oynadığını qeyd edən Ulu Öndər vətənə sədaqətli xidmətin onun müstəqilliyini qoruyub saxlamaq kimi mühüm bir vəzifə olduğunu bildirir. Gənclərimizi ən sədaqətli insanlar olaraq görmək istəyir.

Ümummilli Liderimizin irsində tərbiyəvi iş vasitə, tərbiyəlilik səviyyəsi nəticə kimi çıxış edir. Gənclərin vəzifələrindən danışarkən tərbiyəvi işin nəticələri nəzərdə tutulur, eyni zamanda, nəzərdə tutulan tərbiyəvi işlərin məzmunu müəyyənləşdirilir.

Ulu Öndər Azərbaycan gəncləri gününə həsr edilmiş bədii-idman bayramındakı nitqində demişdir: “Sizin ən ümdə vəzifəniz vətənə, ölkəmizə, doğma torpağımıza daim sədaqətli olmaqdır... Hər bir gənc bunu heç vaxt unutmamalıdır. Nə olursa-olsun vətənə, xalqına, ölkəsinə, dövlətinə sədaqət hər bir gənci daim yaşadacaq və ona cəmiyyətdə özünə layiq, özü istədiyi yeri tapmağa real zəmin yaradacaqdır... İnsan öz evini, övladlarını, ata-anasını, öz əmlakını, öz əşyasını qoruduğu kimi, hər bir gənc, hər bir azərbaycanlı, Azərbaycanın hər bir vətəndaşı da eyni zamanda, öz doğma Azərbaycan torpağını, Azərbaycan Respublikasını qorumaq, göz bəbəyi kimi saxlamalıdır”.

Heydər Əliyevin şəxsi nümunəsi xalqına, elinə, dostlarına, vətəninə, dövlətinə əsl sədaqətlik örnəyidir. Ulu Öndərin irsi öyrədir ki, böyüyən nəslin mənəvi tərbiyəsində sədaqət hissini yiyələnmə aparıcılıq təşkil etməlidir, irsindəki təqdimata görə sədaqətlik Azərbaycanın milli ordusunda, silahlı qüvvələrində xidmət etmək əzmini formalaşdırır, milli iftixar duyumu-

nu, milli mənlik şüurunu yüksəldir; onu şəxsiyyət kimi bütövləşdirir, bitkinləşdirir. Sədaqət hissini uca tutan insan öz ailəsinə, yaşadığı torpağa, elə, mənsub olduğu millətə, dövlətə, ölkəyə, ana dilinə, bağlı olduğu dinə, milli ənənələrinə elə bağlanır ki, onu heç vəchlə, heç bir təsirlə amal və əqidəsindən döndərmək olmur.

Ulu Öndərin tərbiyəyə aid fikirləri sırasında ömürdən keçən hər bir andan təhsillənmək, inkişaf etmək, təkmilləşmək, peşəyə yiyələnmək üçün olduqca səmərəli istifadə etmək ideyası da mütərəqqi xarakterlidir. O, gənclərə tövsiyə edərək deyir: “Gənclik dövründən səmərəli istifadə edin, yaxşı təhsil alın, özünüzü həyata yaxşı hazırlayın. Gənclik illəri sonra ələ düşməyən illərdir, yaş artdıqca insan bu illəri həmişə böyük həvəslə xatırlayır... Gələcəkdə özünüzü qınamaq üçün, gəncliyinizdə nəyisə etmədiyinizə görə heylflənməməyiniz üçün mən sizə məsləhət edirəm: gənclik günlərindən, aylarından səmərəli istifadə edin, boş yerə vaxt sərf etməyin, yaxşı oxuyun, yaxşı təhsil alın. Özünüzü həyata, əmək fəaliyyətinə, gələcəyə yaxşı hazırlayın”...

Bu deyilənlərə necə nail olmaq olar? Zəkayla, ağılla. Elə bu amillərə əsaslanan Ulu Öndər zəkaya, ağıl tərbiyəsinə xüsusi diqqət yetirir və qarşıya qoyulan vasitələri ağılla, zəka ilə həyata keçirməyin faydalı olacağı qənaətini bildirir.

Ümummilli Lider Heydər Əliyevin irsində böyüyən nəslin fiziki, mənəvi, ruhi və əqli tərbiyəsi məsələləri də geniş yer tutur. Sırr deyil ki, Azərbaycan Respublikasının milli tərbiyə konsepsiyasında bu amillər öz əksini tapmışdır. Həmçinin qeyd etmək lazımdır ki, ruhi tərbiyə məsələsi sovet dövrü pedaqogikasında diqqətdən kənar qalan məsələlərdən biri hesab olunurdu. Narahatlıq doğuran odur ki, dövrümüzün pedaqoqları hələ də ruhi tərbiyənin vacibliyinə diqqət yetirməmişlər. Lakin Heydər Əliyev, ilk dəfə olaraq, elmi uzaqgörənliklə milli tərbiyənin məzmununa gənc nəslin ruhi tərbiyəsini daxil etmişdir. O, eyni zamanda milli vətənpərvərlik anlayışını da ilk dəfə işlətməmiş və onun məzmununu müəyyənləşdirmişdir.

Qeyd etməliyik ki, sağlamlıq, gümrahlıq, fiziki kamillik insanın həyatında, fəaliyyətində əhəmiyyətli rola malikdir. Milli tərbiyənin əsas istiqamətlərindən olan bu sahəyə Ulu Öndərin xüsusi diqqət yetirməsi mübarizələrdə dəyanətli, döyüşlərdə cəsur, cəmiyyətin fiziki sağlamlığının

daşıyıcısı ola bilən insanlar yetişdirilməsi amaldan irəli gəlir. Bədən tərbiyəsi və idman fiziki tərbiyə və fiziki mədəniyyətin aşılmasında əsas vasitədir. Möhtəşəm idman öz qalib nümayəndələri ilə ölkəsini şöhrətləndirir. Ümummilli Liderin fiziki tərbiyədə mühüm vasitə olan bədən tərbiyəsi və idmana xüsusi diqqət və qayğı ilə yanaşmasının yalnız iqtisadi, sosial, mədəni-mənəvi deyil, həm də böyük ictimai-siyasi əhəmiyyəti vardır. Heydər Əliyev hər kəsə çatdırır ki, səmərəli işləmək, xalqa, ölkəyə xidmət etmək üçün Azərbaycanda hər bir gənc sağlam olsun.

Ümummilli Lider, təsadüfi deyil ki, insanın mənəvi sağlamlığı məsələsinə də ayrıca diqqət yetirir. İnsana fiziki sağlamlıq nə qədər vacibdirsə, mənəvi sağlamlıq da bir o qədər vacibdir. Çünki insanda sağlam mənəviyyət olmasa, əxlaqi-ictimai münasibətləri cəmiyyətə faydalıq səviyyəsində qurmaq olmaz. Sağlam mənəviyyət düzlük, həqiqətpərəstlik, vətənevərlik, milli təəssübkeşlik, halallıq və s. mənəvi keyfiyyətlər zəminində formalaşır.

Gənclərimizin milli ruhda, milli-mənəvi dəyərlər əsasında tərbiyələnməsini vacib hesab edən Ulu Öndər bildirir ki, gənclərimiz bizim tariximizi yaxşı bilməlidirlər, tariximizi yaxşı bilməyən gənc vətənpərvər ola bilməz.

Ulu Öndərin hər bir gəncdə azərbaycançılıq hissənin formalaşdırılması ideyası yaranacaq tərbiyə konsepsiyasının əsas ideyalarından biri olmalıdır. Yaşadığı ölkədən, vətəndaşı olduğu dövlətdən asılı olmayaraq harada azərbaycanlı varsa, onda azərbaycançılıq hissi özünü göstər-

məlidir. Bu hiss Azərbaycan sevgisindən, Ana Vətən məhəbbətindən təzahür edir.

Ümummilli Lider Heydər Əliyev tərbiyə prosesində dini dəyərlərdən bəhrələnərək ruhi inkişafa qovuşmağı, əməldə, davranışda islam dininin tələblərinə uyğun olaraq hərəkət etmək vərdişlərinə yiyələnməyi yüksək qiymətləndirmişdir. O bildirdi ki, islam dininin Azərbaycan xalqına bəxş etdiyi mənəvi dəyərlər bizim üçün əzizdir, gənclərimizin bu gün də, gələcəkdə də tərbiyəsi və ümumi inkişafı üçün çox faydalıdır.

Ümummilli Lider Heydər Əliyevin yaradıcılıq irsinə bir daha müraciət edərək bir məqalə hazırlamaq məqsədilə onun tərbiyəyə, o cümlədən mənəvi tərbiyəyə aid fikirlərindəki bəzi məqamları təhlilə cəlb etdik. O məqamlar ki, müasir Azərbaycan gənclərinin inkişafında və formalaşmağında yeni mərhələ təşkil edir. Bu irs elmi-nəzəri ideyalarla tamamlanmışdır və praktik tərbiyə irsində, cəmiyyət üçün hərtərəfli inkişaf etmiş şəxsiyyət və vətəndaş hazırlığında uğurlu nəticələrə nail olmağın ən mühüm mənbəyidir.

Problemin aktuallığı. Ümummilli Lider Heydər Əliyevin Azərbaycan gənclərinin mənəvi tərbiyə məsələləri ilə bağlı fikirləri daim aktual və əhəmiyyətlidir. Çünki o fikirlər pedaqoji elmimizin ən mühüm mənbəyidir.

Problemin elmi yeniliyi. Ümummilli Lider Heydər Əliyevin gənclərin mənəvi tərbiyəsinə verdiyi dəyər elmi-nəzəri cəhətdən əsaslandırılmışdır.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Məqalədə Ulu Öndər Heydər Əliyevin gənclərin mənəvi tərbiyə məsələləri ilə bağlı fikirləri gənc tədqiqatçılar üçün faydalı olacaqdır.

Ədəbiyyat:

1. Xudiyev N. Heydər Əliyev və Azərbaycan dili. – Bakı, – 1997.
2. Əliyev M. Heydər Əliyev elm təhsil və mədəniyyətin himayədarı. – Bakı: “Xalq qəzeti”, – 2010, 16 may, – s.4.
3. Qaralov Z. Heydər Əliyevin elmi irsi. – Bakı: Şərq-Qərb, –2013, – 304s.
4. Mirzəzadə R. Azərbaycanın dünyaya saydıran insan. – Bakı, –1998.
5. Mərdanov M. Heydər Əliyevin həyat dərsləri. –Bakı, – 2012.
6. Baxşəliyev F. Heydər Əliyev və Azərbaycan təhsilində aparılan islahatlar. – Bakı, – 2011.

E-mail: shliyeva817@gmail.com

Rəyçilər: *ped.elm.dok., prof. R.L. Hüseynzadə*

ped.ü.fəls.dok., prof. M.A. İsmixanov

Redaksiyaya daxil olub: 19.04.2023